

Список використаних джерел

1. Дарвин Ч. Путешествие на корабле «Бигль» / Чарлз Дарвин. – М.: Географгиз., 1954. – 576 с.
2. Ларченков Е. П. Геология в Одесском университете (Очерки истории кафедры общей и морской геологии) / Ларченков Е. П., Кравчук О. П., Кравчук А. О. – Одесса: Феникс, 2009. – 536 с. – (Возникновения геологи как науки. Основные идеи в период ее становления).
3. Половка С. Г. Сто морських геологів України / Сергій Григорович Половка. – Київ - Умань: «Візаві», 2007. – 261 с.
4. Половка С. Г. Перехрестя природничих наук / С. Г. Половка, О. А. Половка // Геополітика і екогеодинаміка регіонів – 2013. – Т. 9, Вип. 2. – С. 161 – 169.

ЛАНДШАФТИ ТИВРІВСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Воловик В.М., доктор географічних наук, професор кафедри географії
Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського
Погорільський І.В., студент другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 103 Науки про Землю, Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

Тиврівський район розташований у центральній частині Вінницької області, на відрогах Подільської височини з підвищеною полого-хвилястою поверхнею лесової височини, розчленованої річковими долинами, балками та ярами [1]. Абсолютні висоти до 300 м (південно-західна частина району). Переважають сірі і ясно-сірі лісові ґрунти (78% площі), темно-сірі опідзолені та чорноземи опідзолені (15%), дерново-підзолисті та лучні ґрунти [1]. Тиврівський район за фізико-географічним районуванням України охоплює частини трьох фізико-географічних районів: південну Гнівань-Гайсинського, східну Волковинецько-Жмеринського, північну Крижопільського, які у свою чергу входять до складу області Подільського Побужжя [2]. Цей чинник впливає на значну різноманітність ландшафтних комплексів досліджуваного регіону.

Північна частина району розташована у межах Подільського Побужжя. Тут,

на північному крилі Побузького антиклинорію, Дністерсько-Бузька структура розбита розломами на окремі блоки. Поглиблення кристалічного фундаменту фіксується низькими (250-300 м) висотними відмітками. Південний борт виражений чітко у вигляді крутоспадних схилів (2,5 м/км) у бік Південного Бугу. Ця смуга знижень концентрувала поверхневі і підземні води. Тут закладено доантропогену Бузько-Бужоцьку улоговину стоку, успадковану сучасною долиною Південного Бугу. Кристалічні породи розташовані близько до поверхні. Вони перекриті малопотужною, переважно піщаною товщею полтавської і балтської свит і плащем лесів. Значна кількість (до 450-500 мм) атмосферних опадів, велика кількість підземних вод, рихлість порід і значне падіння первинної топографічної поверхні зумовили інтенсивний розвиток процесів площинної і лінійної ерозії. Сформувався зрілий ерозійний яружно-балковий рельєф. Яри займають понад 3% площі річкової долини Південного Бугу та його допливів. Глибина і щільність розчленування поверхні досягають максимального значення для адміністративного району. Щільність балкової мережі близько 0,75 км/км², їх глибина – до 50 м. Численні ерозійні канали розкривають кристалічні породи, що визначає специфічну каньйоноподібну форму долин і порожисті русла (Тиврів, Кліщів). Скельні виходи займають до 1-2% долини Південного Бугу. Значні ґрунтові води викликають розвиток зсувів (Тиврів).

Незважаючи на те, що водний баланс регіону близький до нейтрального, тут в результаті інтенсивної розчленованості поверхні і значної кількості виходів фонтанальних ґрунтових вод сформувалися широколистяні лісові ландшафти. Переважають сірі і світло-сірі опідзолені ґрунти. На терасах Південного Бугу незначні масиви темно-сірих опідзолених ґрунтів і опідзолених чорноземів. На лісовій терасі – плями дерново-підзолистих ґрунтів (Гнівань). Орні угіддя займають до 59% північної частини Тиврівського району, ліси – до 14%, природні луки – до 5% [2].

Південно-західна частина Тиврівського району займає вододільні і привододільні простори Дністровсько-Бузького межиріччя (від с. Строїнці до с. Сліди). Активне підняття кристалічного фундаменту цієї частини Побузького

антиклинорію зумовило високе (300-320 м) гіпсометричне положення, формування припіднятої Жмеринської височин, що формує гідрографічний вузол. Долини розкривають кристалічні породи, перекриті лише малопотужним покривом глинисто-піщаних відкладів середнього сармату і лесоподібних суглинків. Тому, форма їх своєрідна. Долини широкі, плоскодонні, але мають крутими стінками, часто ускладненими ярами і зсувами. Вододіли представлені великими хвилястими пасмами. У минулому панували широколисті лісові ландшафти. Переважають малородючі сірі і ясно-сірі опідзолені ґрунти. Характерна відносно високий (17-18%) ступінь залісення; луки займають 5-8%.

Південно-східна частина Тиврівського району представлена плоско-хвилястою Дністерсько-Бузьким вододільним пасмом, витягнутим з північного заходу на південний схід. У основі цієї частини району розташована центральна частина Побузького антиклинорію. Кристалічні породи припідняті на висоту 120-140 м. З поверхні вони перекриті галечниково-глинисто-піщаними відкладами балтської свити і значним шаром суглинистого лесу. Поверхня вододілу чітко нахилена на південний схід. Сплощений рівень межиріччя ускладнюється розгалуженими, слабо врізаними вершинами річкових долин і балок, що надає поверхні спокійно-хвилястого характеру. Водний баланс позитивний, близький до нейтрального. Як результат, поряд з широколистими лісовими ландшафтами були поширені і лучно-степові ландшафти. Темно-сірі лісові опідзолені ґрунти та опідзолені чорноземи формують загальне тло ґрунтового покриву досліджуваного регіону. Сприятливі геоморфологічні, едафічні і кліматичні умови визначили високий ступінь розораності території. Орні угіддя займають понад 50% частини Крижопільського фізико-географічного району, ліси – 13-14%. Поширені грабово-дубові та дубові ліси. Під природними суходільними луками знаходиться лише 3% території [2].

Специфіка природи і ландшафтів Тиврівського району Вінницької області зумовлена просторовим розташуванням у межах Середнього Побужжя, оригінальність природних умов якого зумовлена розташуванням на межі трьох фізико-географічних районів та значною розчленованістю території, що призвела до переважання у ландшафтній структурі річково-долинних, схилових і частково

вододільних місцевостей. Тут сформувався притаманний лише їм набір географічних компонентів та ландшафтів і характерний прояв природних процесів.

Список використаних джерел

1. Тиврівський район // Географічна енциклопедія України: в 3-х т. Редкол.: О. М. Маринич (відп. ред.) та ін. К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1993. Т. 3 : П-Я. С. 291-292.
2. Физико-географическое районирование Украинской ССР / Под редакцией В.П. Попова, А.М. Маринича, А.И. Ланько. Киев: Изд-во Киев. ун-та. 1968. 684 с.

АНТРОПОГЕННІ ЗМІНИ ГУМУСОВОГО СТАНУ ҐРУНТІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дєдов О. В., кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри географії

Горобець І. С., студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти,

спеціальності 014 Середня освіта (Географія),

Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського

Прагнення збільшити виробництво сільськогосподарської продукції будь-якою ціною, ігноруючи закони землеробства при низькій культурі його ведення (що продовжується і дотепер), призвело до логічних наслідків – деградації земель – національного багатства України. Незнане в Європі розорювання земель при невідновному їх використанні зумовило значне погіршення стану ґрунтів, втрат ними важливих природних і господарських властивостей, поставило під питання забезпечення продовольчої безпеки країни, добробуту сучасного і майбутніх поколінь її громадян, їх права на життя в екологічно безпечному середовищі.

Проблема припинення втрат ґрунтами важливих природних і господарських властивостей та їх поліпшення є однією з найважливіших і в Хмельницькій області. Це зумовлено надмірним введенням її земель в обробіток та виснажливою їх експлуатацією. При загальній площі адміністративного утворення 2062,9 тис. га сільськогосподарськими вгіддями у